

10. Pro pidtrymku zvernennya Prezydenta Ukrainy do Vselens'koho Patriarkha Varfolomiya pro nadannya Tomosu pro avtokefaliyu Pravoslavnoyi Tserkvy v Ukraini: Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrainy vid 19 kvitnya 2018 roku № 2410-VIII 10-VIII [On Supporting the Address of the President of Ukraine to the Ecumenical Patriarch Bartholomew on Granting Tomos on Autocephaly of the Orthodox Church in Ukraine : Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated April 19, 2018 No. 2410-VIII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2410-19>.

11. Sahan O. (2013) Derzhavno-konfesiyni vidnosyny u yikh praktychnomu vyyavi v Ukraini [State-confessional relations in their practical expression in Ukraine]. Journal *Ukrayins'ke relihiyehnavstvo* [Ukrainian Religious Studies]. Vol. 65. P. 62–74 [Ukraine]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrr_2013_65_15.

12. Tomos pro avtokefaliyu ukrayins'koho pravoslav'ya: znachennya i vyklyky: dopovid' National'noho instytutu stratehichnykh doslidzhen', 23 kvitnya 2019 roku [Tomos of Autocephaly of Ukrainian Orthodoxy: Values and Challenges : Report of the National Institute for Strategic Studies, April 23, 2019]. Available at: <http://www.niss.gov.ua/en/node/103>.

УДК 351:338.432

DOI <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2019-2-85-91>

А. А. Лукіянчук, аспірант
Міжрегіональної академії управління персоналом

СУТНІСТЬ ТА ЕЛЕМЕНТНА СТРУКТУРА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

*Розкрито сутність поняття ресурсного потенціалу, як і будь-якого складного соціально-економічного явища, що відбувається на основі системного аналізу складових його взаємопов'язаних елементів. Зазначено, що під час дослідження категорії «ресурсний потенціал» необхідне дотримання принципу системності, що дає змогу розглядати будь-яке складне ціле як систему взаємопов'язаних частин, кожна з яких має і відносну самостійність, і багатофункціональність. Запропоновано для повноти розкриття сутності поняття «ресурсний потенціал» доповнити фактори економічного розвитку в сучасних умовах такими видами, як інформаційний (інформаційні документи, масиви інформації тощо) і фінансовий (грошовий) капітали. Такий підхід обґрунтований тим, що під розумінням фактора (від лат. *factor* – робить, що виробляє) мається на увазі один з основних ресурсів виробничої діяльності підприємства і економіки загалом (земля, праця, капітал тощо); рушійна сила економічних, виробничих процесів, що здійснює вплив на результат виробничої, економічної діяльності. Розглянуто підхід до формування державної оцінки ресурсного потенціалу, який буде враховувати його кількісні та якісні параметри в органічній єдності, що дасть змогу в умовах переходу до переваги інтенсивних форм відтворення виявити його системний ефект, який, у свою чергу, буде визначати наявність у системи ресурсного потенціалу особливих властивостей, які не притаманні її підсистемам і блокам, якщо вони функціонують незалежно. Обґрунтовано структуру природних ресурсів, масштаби, якість, ступінь освоєння і напрям господарського використання, які безпосередньо впливають на формування і розвиток економічного потенціалу загалом. Наявність багатих і ефективно використовуваних природних ресурсів становить*

© А. А. Лукіянчук, 2019

основу соціально-економічного розвитку як країни загалом, так і її регіонів. Особливе значення це має для аграрного сектору економіки через специфіку сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: державне регулювання, ресурсний потенціал, аграрний сектор, соціально-економічне явище, інтенсивні форми відтворення, природні ресурси, сільськогосподарське виробництво.

A. A. Lukijanchuk. Essence and element structure of state regulation of resource potential development of the agricultural sector

The essence of the notion of resource potential, as well as any complex socio-economic phenomenon, is disclosed, is based on a systematic analysis of the components of its interrelated elements. It is noted that in studying the category of "resource potential" it is necessary to adhere to the principle of systemicity, which allows considering any complex entity as a system of interrelated parts, each of which has both relative independence and multifunctionality. For completeness of the disclosure of the essence of the concept of "resource potential" to supplement the factors of economic development in modern conditions, such as information (information documents, arrays of information, etc.) and financial (monetary) capital. This approach is based on the fact that under the understanding of the factor (from Latin Factor – doing what produces) is meant one of the main resources of the production activity of the enterprise and the economy as a whole (land, labor, capital, etc.); the driving force of economic, production processes, which has an impact on the result of production, economic activity. An approach to the formation of a state assessment of the resource potential, which will take into account its quantitative and qualitative parameters in organic unity, will be considered, which will allow to reveal its systemic effect in the conditions of transition to the advantage of intensive forms of reproduction, which, in turn, will determine the presence in the system of resource potential of special properties that are not inherent to its subsystems and blocks, if they function independently. The structure of natural resources, scale, quality, degree of development and directions of economic use are substantiated. They directly influence the formation and development of economic potential in general. The presence of rich and effectively used natural resources forms the basis of socio-economic development of both the country as a whole and its regions. This is especially important for the agrarian sector of the economy due to the specificity of agricultural production.

Key words: state regulation, resource potential, agrarian sector, socio-economic phenomenon, intensive forms of reproduction, natural resources, agricultural production.

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України, коли не всі з наявних її можливостей в процесі підйому економіки використовуються належною мірою, питанню формування, відтворення та ефективного використання ресурсного потенціалу аграрного сектору України належить ключова роль. У зв'язку з цим особливо важливо досліджувати з наукових позицій економічні можливості цього потенціалу в умовах трансформованої економіки України. У нашому випадку предметом дослідження є процеси формування державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу України.

Розкриття сутності «ресурсного» (від французького *ressources* – допоміжний засіб) [1, с. 32] потенціалу, як і будь-якого складного соціально-економічного явища, відбувається на основі системного аналізу складових його взаємопов'язаних елементів. Система відносин між елементами таких об'єктів виражається певною сукупністю багатогранних соціально-економічних відносин у державному управлінні. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що ресурсний потенціал – це частина більш широкого, інтегрального поняття «економічний потенціал» (останній включає в себе такі структурні елементи, як, наприклад, органи управління економікою, які складно віднести до ресурсного потенціалу та тощо).

Поняття «ресурсний потенціал» широко використовується в науковій літературі і на практиці. Але його зміст трактується неоднозначно в різних джерелах. Загалом, поняття «потенціал» (від латинського *potentia* – сила) [2] спочатку означало енергію, необхідну для виконання будь-якого фізичного дії. В економіці воно широко застосовується для позначення коштів, запасів, джерел, які можуть бути мобілізовані, приведені в дію для здійснення будь-якого плану, визначеної мети в інтересах однієї особи, компанії, регіону або держави загалом.

Під час дослідження категорії «ресурсний потенціал» необхідне дотримання принципу системності, що дає змогу розглядати будь-яке складне ціле як систему взаємопов'язаних частин, кожна з яких має і відносну самостійність, і багатофункціональність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Об'єктивною необхідністю сучасного розвитку країни є державне регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору. У дослідженні питань теоретичних і методологічних проблем державного регулювання аграрного сектору економіки зробили внесок відомі вітчизняні вчені, такі як Л.М. Васильєва, М.Я. Дем'яненко, А.Д. Діброва, М.Х. Корецький, М.А. Латинін, Т.М. Лозинська, Ю.О. Лупенко, С.В. Майстро, Т.Г. Маренич, В.Я. Месель-Веселяк, О.В. Олійник, Г.П. Пасемко, О.П. Правдюк, П.Т. Саблук, О.М. Супрун, В.Г. Ткаченко. Проте проблеми узгодженої взаємодії елементів структури державного регулювання, вивчені не досить глибоко, тому вимагають додаткових наукових досліджень, що і зумовило вибір теми наукової статті.

Метою статті є узагальнення необхідності концептуального осмислення ролі розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору в частині визначення сутності та елементів структури.

Виклад основного матеріалу. Наприклад, вчені Л.М. Васильєва і Н.В. Бондарчук зазначали, що «машина економічного прогресу повинна котитися на одних і тих же чотирьох колесах незалежно від того, наскільки бідна або багата країна» [3, с. 205]. Маючи на увазі ресурсний потенціал, вони виділяли чотири чинники розвитку країни: людські ресурси (позиція праці, освіта, дисципліна і мотивація), природні ресурси (земля, мінерали, паливо, якість навколишнього середовища), капітал (машини, фабрики, дороги), технологія (наука, інженерне мистецтво, управління).

Для повноти розкриття сутності поняття «ресурсний потенціал» перераховані вище фактори економічного розвитку в сучасних умовах необхідно доповнити такими видами, як інформаційний (інформаційні документи, масиви інформації тощо) і фінансовий (грошовий) капітали. Такий підхід обґрунтований тим, що під розумінням фактора (від лат. factor – робить, що виробляє) [4, с. 89] мається на увазі один з основних ресурсів виробничої діяльності підприємства і економіки загалом (земля, праця, капітал тощо); рушійна сила економічних, виробничих процесів, що здійснює вплив на результат виробничої, економічної діяльності. При цьому треба розрізняти потенціал підприємства, регіону, країни. Всі ці складники генетично пов'язані між собою в рамках соціально-економічних відносин.

Потенціал будь-якого ресурсу реалізується (або не реалізується) в певному результаті, через результат. Якщо результату немає, то потенціал ресурсу, як правило, нульовий. Хоча, на нашу думку, тут треба говорити не про нульовий рівень ресурсного потенціалу, а про нульовий результат його використання. Точніше, навіть не про нульовий, а про негативний результат – невикористання потенціалу – це, звичайно, негативний результат господарської діяльності, що особливо наочно в разі істотної витратності процесів формування ресурсного потенціалу.

Відповідно, визначення результату використовуваного ресурсу дає змогу зробити висновки про ступінь розвитку його потенціалу як деякої системи взаємопов'язаних ресурсів. Ресурсний складник – це вихідний, базовий компонент потенціалу, а результат його реалізації – це його оцінний компонент. При цьому зазначимо практичну неможливість ізольованої оцінки кожного елемента ресурсного потенціалу, що є наслідком його системності, зокрема цілісності. Наприклад, використання земельного ресурсу невіддільне від трудового і технологічного компонентів потенціалу.

Між ресурсом і результатом його реалізації є тісний органічний взаємозв'язок. Ресурсний і результуючий складники у своїй єдності розкривають можливість, силу, міць потенціалу будь-якого розглянутого ресурсу. Ресурсний потенціал визначає виробничі можливості, а цілі і завдання виробництва зумовлюють необхідні параметри відповідного ресурсного потенціалу.

З одного боку, ресурсний потенціал необхідно розглядати через потенціали його елементів. Але з позицій системного підходу ресурсний потенціал не можна розглядати вузько, тільки як сукупність складників природно-ресурсного, трудового, фінансового, науково-технологічного потенціалів [5].

Найбільш об'єктивним, на нашу думку, є такий підхід до формування державної оцінки ресурсного потенціалу, який буде враховувати його кількісні та якісні параметри в органічній єдності, що дасть змогу в умовах переходу до переваги інтенсивних форм відтворення виявити його системний ефект, який, у свою чергу, буде визначати наявність у системи ресурсного потенціалу особливих властивостей, які не притаманні її підсистемам і блокам, якщо вони функціонують незалежно.

Звідси випливає, що в сучасних умовах розвитку країни багатовимірною оцінкою ресурсного потенціалу – це складний симбіоз кількісних і якісних характеристик, причому ключова роль повинна належати дослідженню динаміки якісних параметрів у тісній зв'язці з галузевою специфікою.

У зв'язку з цим державне регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу має, з одного боку, всі властивості, характерні цьому державному управлінню, а з іншого – має яскраво виражені риси, які є наслідком особливостей самого аграрного сектору.

Аграрний сектор, сільське господарство в розвитку будь-якої країни посідає особливе місце. Значимість ролі, відведеної сільському господарству, зумовлюється, перш за все, виробництвом продуктів харчування як основи життєдіяльності людей і відтворення робочої сили, а також виробництвом сировини для різних невиробничих споживчих товарів. Тобто можна говорити, що рівень розвитку сільського господарства багато в чому визначає рівень економічної, продуктової, соціальної безпеки країни.

Говорячи про діяльність підприємств аграрного сектору, необхідно виділити специфічні риси, які відрізняють цю сферу матеріального виробництва від інших, які зумовлені особливою природою аграрної праці та його результатів.

Сюди варто віднести, по-перше, постійну залежність від природно-кліматичних факторів; по-друге, сезонний характер і тривалість виробничого циклу, що робить цей сектор економіки найбільш уразливим із боку інфляції; по-третє, особливу чутливість до несприятливої екологічної обстановки, збитки від якої позначаються, перш за все, на рослинництві і тваринництві: в цьому випадку можливе як зниження їх виробничого потенціалу, так і скорочення попиту на продукцію сільського господарства.

Особливістю є соціальна відповідальність аграрного виробництва. Саме воно формує рівень традиційного способу життя і доходів сільського населення. Це робить питання про стабільне функціонування сільгосп підприємств особливо актуальним з погляду демографії та соціології.

Також особливістю полягає в наявності тимчасового лага в процесі сільськогосподарського виробництва, пов'язаного із сезонністю. Цей факт зумовлює необхідність симбіозу двох традиційних галузей аграрного виробництва в єдиному виробничому комплексі, що, у свою чергу, може ускладнювати його управління.

Особливістю зумовлена територіальним розосередженням сільськогосподарського виробництва. Це призводить до значної величини витрат порівняно з іншими галузями. Крім того, подібна ситуація в аграрній сфері посилюється трудомістким і ресурсномістким характером діяльності, а також недостатньою результативністю використання матеріально-технічної бази [6].

Україна є традиційно аграрною країною, що зумовлює особливу увагу до проблем розвитку галузі в країні. Однією з таких найбільш значущих проблем сьогодні виступає недостатній розвиток ресурсного потенціалу, що, безумовно, негативно відбивається на ефективності функціонування галузі взагалі.

До складу ресурсного потенціалу аграрного сектору традиційно включалися природно-ресурсний, трудовий, фінансовий, матеріально-технічний і науково-технологічний локальні потенціали. Однак, на нашу думку, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства в його склад обов'язково повинні бути включені такі елементи, як підприємницький, інтелектуальний та інформаційні компоненти [7, с. 15]. Це зумовлено зростанням значення широкого спектра соціально-економічних інновацій, появою нових запитів, очікувань окремих індивідуумів, соціальних верств, суспільства загалом. Усе це відбувається під впливом процесів глобалізації і формування сучасного інформаційного суспільства. У цьому напрямі триває розвиток економічної системи, оскільки саме зростаючі соціально-економічні потреби визначають вектор розвитку системи ресурсів. При цьому змінюються їх структура і масштаби, трансформуються матеріальні та інтелектуальні форми.

Природно-ресурсний потенціал – це найважливіший економічний і політичний фактор розвитку суспільного виробництва. Він являє собою частину сукупності природних ресурсів, просторово-обмежених певною територією, які при цьому рівні економічного і техніко-технологічного розвитку, а також вивченості території можуть бути використані в господарській та іншій доцільній діяльності людини зараз і в перспективі [8, с. 8].

Структура природних ресурсів, масштаби, якість, ступінь освоєння і напрями господарського використання безпосередньо впливають на формування і розвиток економічного потенціалу взагалі. Наявність багатих і ефективно використовуваних природних ресурсів становить основу соціально-економічного розвитку як країни загалом, так і її регіонів. Особливе значення це має для аграрного сектору економіки через специфіку сільськогосподарського виробництва.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Україна має найбагатший природно-ресурсний потенціал, який поки що використовується не досить раціонально. Значною мірою це належить до ресурсного потенціалу вітчизняного аграрного сектора.

Трудовий потенціал характеризується наявним і передбачуваним у майбутньому людським ресурсом, що відповідає сучасному рівню розвитку науки і освіти, техніки і технологій.

Він визначається чисельністю працездатного населення, його професійно-освітнім рівнем, трудовою культурою і традиціями, станом освіти і охорони здоров'я, соціально-демографічними тенденціями, територіальним розподілом і інфраструктурними можливостями, міграційними процесами (внутрішніми і зовнішніми) тощо, що сьогодні в перспективі.

При цьому освіта і кваліфікація, можливості кар'єрного зростання і наявність соціальних ліфтів є одними з основних якісних характеристик оцінки стану і тенденцій розвитку трудового потенціалу. Вченими і практиками зазначається зростання економічного значення знання, виробленого наукою і поширюваного освітою. Новітні наукоємні технології, зокрема інформаційно-комунікаційні, стають факторами економічного зростання тільки за умови наявності відповідного трудового потенціалу і відповідної матеріальної бази.

Процеси глобалізації представляють незмірно більші, ніж раніше, можливості для розвитку трудового потенціалу, але при цьому зростають соціальні ризики. З одного боку, у людей з'являється більше свободи і можливостей у формуванні та реалізації свого способу життя, а з іншого – це все більше персоніфікує відповідальність за своє життя і діяльність. У сучасному інформаційному суспільстві постійно потрібні отримання нових знань і навичок та актуалізація наявних. Різко зростає роль освіти, одержуваної в молодості, оскільки вона покликана служити основою для подальшої безперервної освіти і професійного зростання.

У зв'язку з викладеним вище система освіти повинна адекватно трансформуватись відповідно до нових реалій і тенденцій розвитку соціуму. Освіта вимагає все більшого ресурсного забезпечення. Зневага ж цим у кінцевому підсумку призведе до неефективності реалізації

інших компонент ресурсного потенціалу. Саме з цих позицій, перш за все, слід, на нашу думку, розглядати напрями та шляхи підвищення ефективності використання трудового потенціалу в системі ресурсного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка Б.Є. Патона. Київ : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.
2. Васильєва Л.М. Інструменти державного регулювання аграрного сектору економіки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua>.
3. Васильєва Л.М. Аграрний сектор: оцінка рівня державної підтримки. *Молодий вчений*. 2015. № 1 (16). С. 204-209.
4. Маренич Т.Г. Трансформаційна динаміка та механізми економічного регулювання агроформувань (питання теорії, методології, практики) : монографія. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. 454 с.
5. Стратегія сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України на період до 2022 року. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B9CGEXC5v0a9MWZNBWZfY3BsdTg/view>.
6. Сталий розвиток і зелена економіка. URL: <http://www.eco-live.com.ua/content/blogs/staliy-rozvitok-izelena-ekonomika>.
7. Ходаківська О.В., Шпикуляк О.Г., Супрун О.М. Інститути «зеленої економіки» у забезпеченні сталого розвитку агросектору: теоретичний вимір. *Бізнес інформ*. 2017. № 7. С. 13-18.
8. Діброва А.Д. Механізм бюджетної підтримки сільського господарства України. *Агросвіт*. 2007. № 15. С. 6-11.

References:

1. Edited by Paton B.E. (2012) *Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy* [The national paradigm of sustainable development of Ukraine], Press DU “Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy”, Kyiv, 72 p. [Ukraine].
2. Vasil'ieva, L.M. (2010), *Instrumenty derzhavnoho rehulyuvannya ahrarnoho sektora ekonomiky* [Instruments of state regulation of agrarian sector of economy]. Journal *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok* [The government and management: improvement and development]. Vol. 10. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua> [Ukraine].
3. Vasil'ieva, L.M., Bondarchuk, N.V. (2015), *Ahrarnyy sektor: otsinka rivnyia derzhavnoyi pidtrymky* [The agricultural sector: assessing the level of state support]. Journal *Molodyy vchenyy* [Young scientist]. Vol. 1. P. 204-209. [Ukraine].
4. Marenych, T.H. (2005), *Transformatsijna dynamika ta mekhanizmy ekonomichnoho rehulivannia ahroformuvan'* (pytannia teorii, metodolohii, praktyky) [Transformational dynamics and mechanisms of economic regulation agroformations (questions of theory, methodology, practice)], Press NAS of Ukraine; Inst ehkon. and forecasts, Kyiv, 454 p. [Ukraine].
5. KМУ (2017), *Stratehiya staloho rozvytku ta instytutysynoho reformuvannya lisovoho ta myslivs'koho hospodarstva Ukrayiny na period do 2022 roku*. [Strategy for sustainable development and institutional reform of the forestry and hunting economy of Ukraine for the period up to 2022]. Available at: <https://drive.google.com/file/d/0B9CGEXC5v0a9MWZNBWZfY3BsdTg/view> (Accessed 29 December 2018) [Ukraine].

6. Eco-live (2017), Stalyy rozvytok i zelena ekonomika [Sustainable development and green economy]. Available at: <http://www.eco-live.com.ua/content/blogs/staliy-rozvitok-i-zelena-ekonomika> (Accessed 29 December 2018) [Ukraine].

7. Khodakivs'ka, O.V. Shpykuliak, O.H. and Suprun, O.M. (2017), *Instytuty "zelenoyi ekonomiky" u zabezpechenni staloho rozvytku ahrosektora: teoretychnyy vymir*. [Institutes of the "green economy" in ensuring the sustainable development of the agricultural sector: the theoretical dimension]. Journal *Biznes inform* [Business Inform]. Vol. 7. Available at: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform2017-7_0-pages-13_18.pdf (Accessed 30 December 2018) [Ukraine].

8. Dibrova, A.D. (2007), Mekhanizm byudzhetnoyi pidtrymky sil's'koho hospodarstva Ukrainy [The mechanism of budget support of agriculture in Ukraine] journal *Ahrosvit* [Agrosvit]. Vol. 15. P. 6-11 [Ukraine].